

Ukázka z básnické tvorby¹

Sorin A. Sandu (*1973) je herec, básník a překladatel, který patří mezi výrazné postavy romské kulturní scény v Rumunsku. Vedle oboru mikrotechniky a optiky na Polytechnické univerzitě v Bukurešti vystudoval divadelní fakultu na Národní univerzitě divadelního a filmového umění Iona L. Caragialeho v Bukurešti (Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale”). Magisterské studium zde zakončil závěrečnou prací s názvem „Státní romské divadlo v Rumunsku, být či nebyť? Obhajoba (dosud) neexistujícího divadla“. V roce 2019 mu rumunská vláda udělila Projev nejvyššího uznání za umělecký výkon a propagaci romské kultury a dále za svou všestrannou činnost získal v roce 2023 ocenění Urkunde Yul Brynner Lebenswerkpreis od divadelní asociace TKO e.V. Roma Art Academy v Kolíně nad Rýnem.

Sandu je v současné době hercem Divadla Stely Popescu v Bukurešti, kde ztvárnil řadu rolí v klasických představeních (např. Goldoniho Sluha dvou pánů, Shakespearova Komedie o mylů, Plautův Tlučhuba nebo Caragialeho Bouřlivá noc). Kromě toho je zakladatelem divadelní společnosti AmphitheATRROM. S ní uvedl hru Bouřlivá noc I. L. Caragialeho (pod romským názvem Jekh răt lisiamo) kompletně v romštině a s profesionálními romskými herci. Na projektu se podílel jako překladatel, režisér i herec. Hru v romsko-rumunském vydání publikovalo v roce 2012 nakladatelství Vanemonde. Všeestrannost jeho divadelní práce dokresluje scénář a režie dvou dětských divadelních představení – Prințul cel obraznic și bătrânul înțelept (Drzý princ a moudrý stařec), Întâmplări din Gâscania (Příhody z Houserska) – a inscenace hry z klasické světové dramatiky (Náměly od A. P. Čechova) v částečně dvojjazyčné rumunsko-romské verzi.

Vedle dvacetileté zkušenosti v divadle působí Sandu dlouhodobě i v televizi, a to jako moderátor, zpravodaj i autor reportáží. I zde se přitom zasazuje o zviditelnění romštiny jako živého a plnohodnotného jazyka. Například pro Rumunskou televizi v současnosti připravuje dvoutýdenní rubriku „Ilo Rromano“ vysílanou v romštině v rámci pořadu „Opre Rroma“.

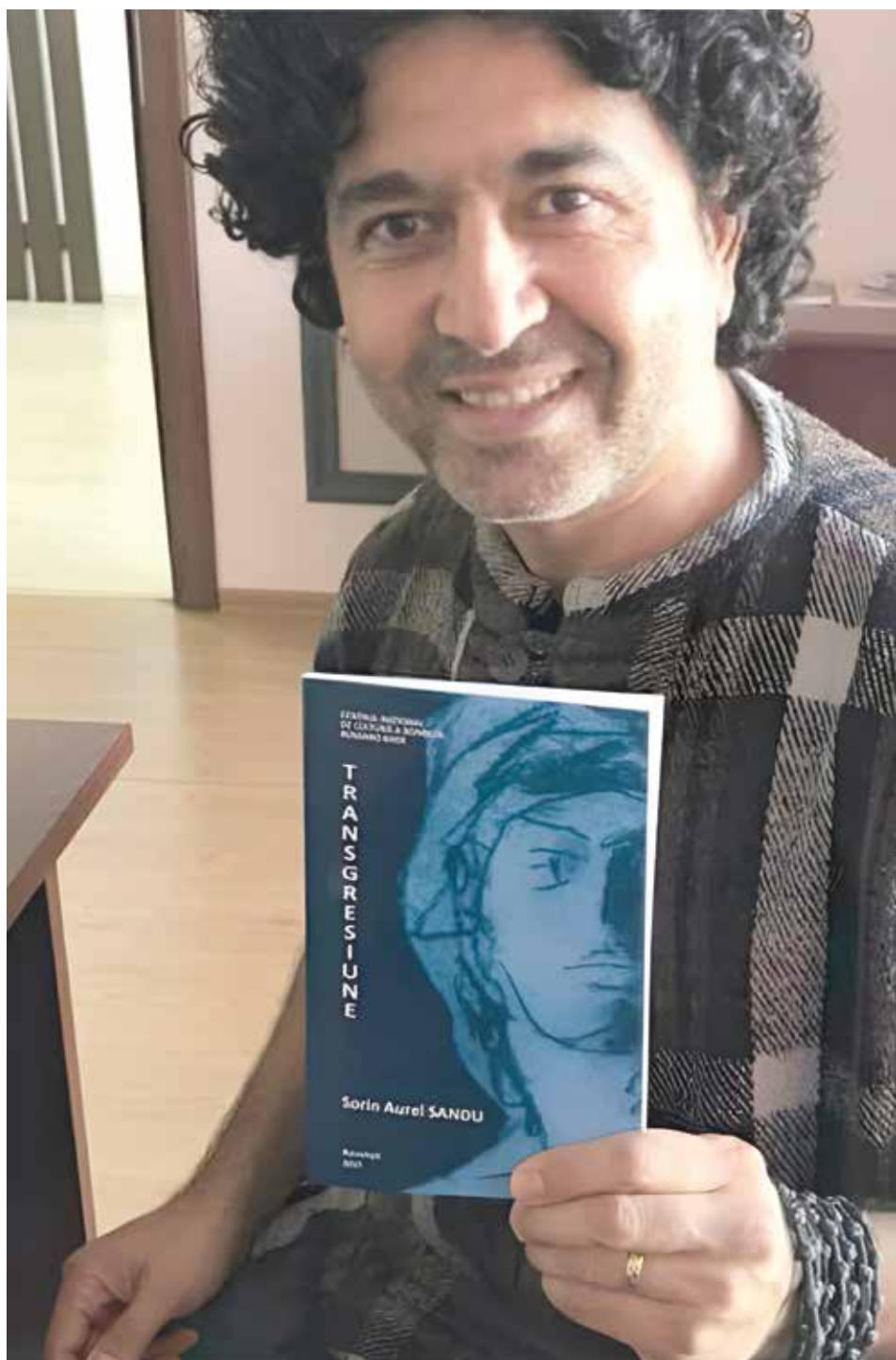
V neposlední řadě je Sandu také básník a překladatel. Publikoval dvě autorská básnická díla: TRANSGRESIUNE (TRANSGRESE, 2017) a Sete de rotundul vremii – gânduri din caietul galben (Žízeň po kulatosti času – myšlenky ze žlutého sešitu, 2018). Jde o částečně bilingvní romsko-rumunské básnické sbírky, obě vydané nakladatelstvím Národního centra romské kultury – Romano Kher. Do romštiny překládá rumunské dramatické texty a poezii: De ce nu-mi vii (v romském překladu

1 Jak citovat: Sandu, S. A. (2025). Ukázka z básnické tvorby. *Romano džaniben*, 32(1), 101–113.

Sosqe n'aves, *Proč nejdeš jen*), Somnoroase păsărele (v romském překladu Lindrale Cirikloră, *Ospalí ptáčky*) a Revedere (v romském překladu Palemdikhlipe, *Shledání*) od Mihaie Eminesca; Emoție de toamnă (v romském překladu Emocia toamna, *Podzimní nálada*) od Nichity Stănescu – romské verze těchto básní jsou součástí učebnice romského jazyka a literatury pro 10. ročník, vydané pod záštitou rumunského ministerstva školství (În romani chib thaj i literatură văș o deșto siklōvipnasqo berș, Vanemonde, 2011).

Překládá i světovou literaturu: Ciganos. Poemas êm transito / Poeme în trecere (Vilas-Boas da Mota, *Básně na cestě*) – čtyřjazyčný svazek používající rumunštinu, romštinu, portugalštinu a angličtinu (Coresi, 2008; romská verze nese název E rroma. Phirutne poëmura); bilingvně vydaný veršovaný příběh Anda'o siklipe / Despre învățătură (O učení) z díla Povestea vorbii (Co říkají přísloví) od Antona Panna (Ministerul educației și cercetării / UNICEF, 2005) či pravoslavné biblické texty – Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur (Liturgie sv. Jana Zlatoústého), v romském překladu jako I Liturgia le Sfintosqii Ioan o Muj Somnakuno, vydaná v romštině i na audio CD (Archiepiskopie Bukurešť, 2008), nebo Carte de rugăciuni pentru trebuința creștinului ortodox (Modlitební kniha pro potřeby pravoslavného křesťana) v romském překladu jako Lil rudimatenqoro văș ol trebuimata haj o lachipen le kreștinosaqoro ortodókso (Archiepiskopie Bukurešť, 2006).

Pro toto číslo vybral autor básně, které původně vyšly v roce 2017 v jeho první básnické sbírce TRANSGRESIUNE v romské a rumunské verzi. Všechny básně zde uvádíme ve třech jazycích – vedle jazyků původní publikace i v českém překladu. Vzhledem k zaměření časopisu stavíme do popředí vždy romskojazyčnou verzi, jakkoliv v jednom případě je vedená jako originální ta rumunskojazyčná (jedná se o první báseň „Eu sunt / Me sôm / Já jsem“. Ponecháváme původní transkripci romštiny. Básně do češtiny přeložil romista Michal Mižigár, který přitom vycházel z obou dostupných jazykových verzí. Jazykovou korekturu a korekturu překladu provedla Jiřina Vyoralčková. Ta se zhostila i překladu názvů rumunských děl zmíněných v tomto úvodním textu.

Sorin Aurel Sandu se svou básnickou sbírkou TRANSGRESIUNE | Bukurešť 2017 | Archiv Sorina Sandu, foto: Daniel Radulescu

Me sòm

Me sòm owkha² kaj sòm,
Tu kon sǎn, amal!a?

Me sòm
Phuv namime³ absënça
Thaj gilǎça,
Dukhaça
Thaj kamipnaça,
Sunença
Thaj bare xoripnaça,
Sòm sa so sas dekana sas
M'o dad haj mirri daj
Thaj lenqere dada thaj daja
Thaj lenqere dada thaj daja...

2 Odova, kodova. (pozn. autora)

3 Namisardi, xamisardi. (pozn. autora)

Eu sunt

Eu sunt cel ce sunt,
Tu cine ești, prietene?

Eu sunt
Pământ frământat cu lacrimi
Și cu cântec,
Cu durere
Și cu iubire,
Cu visare
Și cu neant,
Adică tot ce-au fost vreodată
Părinții mei
Și părinții lor
Și părinții lor...

Já jsem

Já jsem ten, který jsem,
Kdo jsi ty, příteli?

Já jsem
Země prohnětená slzami
A písni,
Bolestí
A láskou,
Sněním
A prázdnotou,
Jsem vše, co kdysi byli
Moji rodiče
A jejich rodiče
A jejich rodiče...

jag

jag vazdel pes karing o učipe
karing o devel
jag bari
sar o baro tïlo le Śivasqoro
tharel sã so si biužo
dudãrel sarro tamlipen

jag vraskerel m'ò rat
o rromano
jag kaj vazdel pes
dekatar o anglunipen m'e ċirlatunenqoro
andar o them le develenqoro
pravarindoj pes le rateça
sarre thanenqoro
katar mirre phure nakhle
žikaj te ovav me
athe
akana
manuś jagalo
dud andar o kham –
jag le Devlestïri

foc

focul se înalță
spre cer
foc uriaș
precum marele stâlp al lui Siva
arde tot ce e necurat
luminează tot întunericul

focul îmi fierbe sângele
rom
foc ce se ridică
de la începuturile
strămoșilor mei
din țara zeilor
hrănindu-se cu sufletul
tuturor locurilor
pe unde-ai mei bătrâni s-au perindat
până ca eu să fiu
aici
acum
bărbat de foc
lumină din soare –
foc al lui Dumnezeu

ohněň

ohněň stoupá k výšinám
až k bohu
veliký plamen plápolá
jak sloup Šivův
spaluje vše, co je nečisté
a prozařuje všechnu temnotu

ohněň vaří mou krev
tu romskou
ohněň, jenž se zvedá
od začátku mého pradávna
ze země bohů
živící se krví
ze všech míst
odkud
moji předkové putovali
dokud jsem nebyl stvořen
zde
nyní
ohnivý člověk
světlo ze slunce –
ohněň Boží

me thaj mire phure

akharel man daiči
andar o xori pe' le ilesqoro
jekh dukhorri
jekh absi kaj rovel
nikhastar ašundi
korkoro phirav
opr-o drom m'e gındurėnqoro
me
thaj sarre phure mirre
kaj phenen manqe andar lenqoro bidikhlo
sundal:
„šukar, čhave!a, ušti sa maj opre,
za sa maj angle,
ke jekhvar tuča
baröl e baxt amari,
dudöl o drom anglal amende!“

eu și bătrânii mei

mă cheamă ceva
din adâncul sufletului
un dor
o lacrimă ce plânge
de nimeni auzită
singur umblu
pe drumul gândurilor mele
eu
și toți bătrânii mei
care-mi strigă din al lor nevăzut
tărâm:
„bravo, băieți, mergi tot mai sus,
mergi tot înainte,
căci odată cu tine
crește norocul nostru
și drumul înainte-ne e cu lumină!“

já a moji předkové moji

volá ve mně něco
z hloubi mého srdce
touha
slza, jež pláče
nikým nevyslyšena
sám kráčím
po cestě svých myšlenek
já
a všichni moji předkové
jež na mě ze své říše neviditelné
volají:
„bravo, chlapče, jdi výše,
jdi vpřed,
protože s tebou
roste naše štěstí
rozsvěcuje se cesta před námi!“

Korkoripe

m'e dajage

Korkori beśes thaj vardijes
khatinende,
daj!e.

Učhala phirutne
sar jekh filmo k-o cinema
nakhen opr-ol duvara...
Beśes thaj vardijes len
thaj zboríes⁴ lenqe
Ta na den tuqe anglal:
odolkha⁵ kaj phiraven len si dur
thaj ol učhala našti vakeren.

Korkori beśes thaj vardijes ol duvara,
daj!e.

Kerke absia thavden tuqe
opr-o sa maj phuro čam,
ta khonik na dikhel len.
Săn korkori.
Tu, śtar duvara thaj aborkha gındură
kaj na meken tut...

4 Zboríel [var. (z)borízel]: vakerel, mothovel, del dúma, kerel lav/lăfi, vorbisarel. (pozn. autora)

5 Odola, kodola, kola. (pozn. autora)

Singurătate

mamei mele

Singură stai și privești
către nicăieri,
mamă.

Umbre mișcătoare
precum un film la cinema
rulează pe ziduri...
Stai și le privești
și le vorbești
Dar nu-ți răspund:
cei ce le poartă sunt departe,
iar umbrele nu pot vorbi.

Singură stai și privești pereții,
mamă.

Lacrimi amare-ți curg
pe obrazul tot mai îmbătrânit,
dar nimeni nu le vede.
Ești singură.
Tu, patru pereți și atâtea gânduri
care nu-ți mai dau pace...

Samota

mé mamince

Sama sedíš a hledíš
nikam,
mami.

Pohyblivé stíny
jak film v kině
běží po zdech...
Sedíš a díváš se na ně
a mluvíš k nim.
Ale neodpovídají ti:
ti, kteří je nesou, jsou daleko
a stíny nemohou mluvit.

Sedíš sama a hledíš na zdi,
mami.

Hořké slzy stékají ti
po zestárlé tváři,
a nikdo je nevidí.
Jsi sama.
Ty, čtyři zdi a mnoho myšlenek,
které ti nedávají pokoj...

phralipe

me sǝm tu

phral!a

odolosqe dukhav tuqe

t'o gi

si kotor mirre masestar

t'o rat thavdel ande

m'o gi

o živipen tirro si mirro

čhindo sa andar jekh ilo

kaj

me sǝm tu

phral!a

thaj odolosqe dukhav tuqe

iubire de frate

eu sunt tu
frate
și de aceea te iubesc
sufletul tău
e parte a trupului meu
sângele tău curge
          prin sufletu-mi
viața ta e a mea
ruptă din aceeași unică inimă
pentru că
eu sunt tu
frate
și de aceea te iubesc

bratrství

já jsem ty
bratře
a proto miluji
tvoji duši
je částí mého těla
tvá krev proudí
          mou duší
tvůj život je i můj
utržený z téhož jediného srdce
protože
já jsem ty
bratře
a proto tě miluji

Do češtiny básně převeď Michal Mižigár